

การเผยแพร่ดนตรีไทย ในสายตาของข้าพเจ้า

ศจ. ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์

ดนตรีกับวัฒนธรรมไทย

ดนตรีไทยเป็นส่วนสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ใครได้ยินได้ฟังเครื่องดนตรีไทยบรรเลงไม่ว่าที่ไหนก็ตาม จะต้องร้องว่า อ้อ-นี่คือดนตรีไทย ก็ทำนองเดียวกับเราได้ยินได้ฟังเครื่องดนตรีจีน แซก ญี่ปุ่น หรือ ดนตรีของชาติใด ๆ บรรเลงขึ้นที่ไหน เราก็มารู้ว่าเป็นดนตรีของชาตินั้น ๆ เหมือนกัน

ด้วยเหตุนี้ดนตรีไทยจึงนับว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติไทยอย่างหนึ่ง จึงควรที่พวกเราจะต้องช่วยกันรักษาและพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไป จะ "รักษา" อย่างเดียวแล้วไม่ยอม "พัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไป" นั้นไม่ได้ ทั้งนี้เพราะโลกมันหมุนไปทุกวัน ๆ ความเจริญอย่างอื่นมันก็หมุนกลมโลกไปด้วย ถ้าความเจริญทางด้านดนตรีไทยหมุนไม่ทันเขา มันก็ย่อมจะต้องล้าหลังและในที่สุดก็จะหมดความนิยม แล้วย่อย ๆ ตายไปเองเท่านั้น

เมื่อตะกี้นี้ผมบอกแล้วว่า ดนตรีไทยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย เมื่อพูดมาถึงตรงนี้ก็ควรจะได้รู้เสียหน่อยว่า วัฒนธรรมนั้นคืออะไร วัฒนธรรมก็คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามความรู้ ความคิด ความเชื่อของมนุษย์ในแต่ละสังคมแต่ละสมัย ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมของมนุษย์ในแต่ละสังคมจึงไม่เหมือนกัน และแม้ในสังคมเดียวกันแต่ต่างยุคต่างสมัยกันมันก็ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะความรู้ ความคิด และความเชื่อของมนุษย์มันแตกต่างกันไปในตัวเอง

ถ้าเราหันมาดูวัฒนธรรมทางวัตถุของชาติต่าง ๆ เราจะเห็นได้ว่าเกือบไม่มีอะไรเหมือนกันเลย ยิ่งในสมัยโบราณที่การคมนาคมยังไม่เจริญด้วยแล้ว วัตถุต่าง ๆ ที่มนุษย์ในแต่ละชาติสร้างขึ้นมาจึงแตกต่างกันกว่าในปัจจุบันมากนัก ทั้งนี้เพราะการเดินทางแบบกันแทบจะไม่มีนั่นเอง ด้วยเหตุนี้วัตถุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือน ของใช้ โบสถ์วิหาร วัตถุอาราม จึงสร้างขึ้นไม่

เหมือนกันเลยแม้แต่ชาติเดียว พอเห็นเข้าก็รู้ว่า อ้อ-นี่-บ้านไทย นี่บ้านมะลายู นี่บ้านจีน นี่โบสถ์ไทย นี่โบสถ์แคธอลิก ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น เครื่องดนตรีก็เช่นเดียวกัน ในสมัยก่อนนอกจากประเทศที่อยู่ใกล้เคียงสามารถเลียนแบบกันได้แล้ว ประเทศอื่น ๆ จะสร้างเครื่องดนตรีแทบไม่เหมือนกันเลยสักชนิดเดียว ด้วยเหตุนี้พอเห็นเครื่องดนตรีเข้าเท่านั้น เราก็บอกได้เลยว่านี่เป็นดนตรีของชาติใด

วัฒนธรรมทางดนตรีไทย ก็ยอมเปลี่ยนแปลงได้

เมื่อวัฒนธรรมโดยทั่วไปมันเปลี่ยนแปลงได้ วัฒนธรรมด้านดนตรีไทยก็ยอมเปลี่ยนแปลงได้ ฉะนั้นอย่ามัวไปคิดว่าเพลงไทยจะต้องเอื้อน จะต้องมัลักษณะอย่างที่บรรเลงอยู่ทุกวันนี้ ใครจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ถ้าคิดอย่างนี้คำว่า "วัฒนธรรม" อันเป็นธรรมที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความเจริญมันก็หมดความหมาย

ลองหันไปดูในอดีตซิว่า ดนตรีไทยเปลี่ยนแปลงและเจริญงอกงามมากมายแค่ไหน เริ่มต้นด้วยในสมัยสุโขทัยหรือก่อนนั้น ซึ่งเรามีการบรรเลงพิณ (คนตีพิณคนเดียวเป็นคนร้องไปด้วย) และมีวงขับไม้ ต่อจากนั้นก็เอาบรรเลงพิณกับขับไม้รวมกันเข้าด้วยกันเป็นมโหรีหรือวงเครื่องสี่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา แล้วมโหรีดังกล่าวก็ค่อย ๆ พัฒนาเรื่อยมาจนเป็นมโหรีเครื่องใหญ่ในรัชกาลที่ ๔ ซึ่งประกอบด้วยนักดนตรีถึงประมาณ ๑๔ คน และเมื่อมโหรีหรือวงหมดไปแล้วก็เกิดมโหรีเครื่องสายชุดใหญ่ ซึ่งใช้คนตั้งแต่ ๒๐-๓๐ คนขึ้นมาแทนอีก

เรื่องปี่พาทย์ก็เช่นเดียวกัน เริ่มตั้งแต่ปี่พาทย์เครื่องห้าในสมัยกรุงสุโขทัยมาจนเป็นเครื่องคู่และเครื่องใหญ่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เราเห็นทั้งนี้ก็เพราะมีคนคิดเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพิ่งจะมาหยุดยั้งลงในสมัยปัจจุบันนี้เท่านั้น ทั้งนี้คงเป็นเพราะไม่มีใครกล้าคิดกล้าทำเนื่องจากกลัวจะถูกหาว่าเป็นคน "นอกครู" นั่นเอง

วิธีการบรรเลงและขับร้องก็เช่นเดียวกัน ได้เปลี่ยนแปลงมาเรื่อย ๆ โดยในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการร้องเพลงแบบเนื้อเต็มทั้งนี้ (คล้ายเพลงสากลสมัยนี้) ต่อมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็พัฒนาขึ้นไปอีกขั้นหนึ่งเป็นการร้องเอื้อน แรกทีเดียวก็เอื้อน ๒ ชั้นก่อน หนักเข้าก็ยืดขยายเป็น ๓ ชั้น และเอื้อนกันเสด็จญาติไปเลย คนในสมัยนั้นก็ชื่นชมกับการร้องเอื้อนเพราะมีความรู้ ความเข้าใจ และเชื่อว่า การร้องเอื้อนนั้นเป็นการร้องแบบที่เรียกว่าถึงอกถึงใจจริง ๆ

สมัยนี้ถึงจะมีการร้องเอื้อน แต่วิธีการร้องก็ผิดแผกออกไป สมัยก่อนเขาร้องตีคันทมิใช้เล่น ไม่เชื่อลองเอาแผ่นเสียงเก่า ๆ มาเปิดฟังดูก็ได้

นี่เป็นตัวอย่างเพียงเล็กน้อยของการเปลี่ยนแปลงทางดนตรีไทย ยังมีตัวอย่างที่จะยก
 มาให้ดูได้มากกว่านี้อีกเยอะ วัฒนธรรมทางด้านการละครก็เช่นเดียวกัน ได้เปลี่ยนแปลงมาอย่าง
 มากมายตามยุคตามสมัย เริ่มแต่มีละครนอกแล้วก็มีละครใน ต่อจากนั้นก็ยังมีละครนาหานาชนิดที่ครู
 บาอาจารย์สมัยก่อนคิดขึ้นตามยุคสมัย เช่นมีละครตีก๋อตำบรพ์ ละครร้อง ละครพูด ละครพูด
 สลับรำ เป็นต้น นี่ยังไม่พูดถึงละครบางจำพวก เช่นละครโนราชาตรี และละครชาตรี
วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงได้

มีหลายคนเชื่อว่า วัฒนธรรมย่อมเป็นของเปลี่ยนแปลงไม่ได้ มีอยู่อย่างไรก็อย่างนั้น
 อันนั้นนับว่าผิดโดยสิ้นเชิงทีเดียว ก็เมื่อความรู้ ความคิด ความเชื่อ ของมนุษย์ในแต่ละสมัยมัน
 เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เหตุโนเหตุกรรมที่แสดงออกตามความรู้ ความคิด ความเชื่อเหล่านั้นจึงจะ
 เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เมื่อพฤติกรรมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ก็หมายความว่าวัฒนธรรมมัน
 เปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง

ลองหันหลังไปดูอดีตของเราบ้างซิว่าวัฒนธรรมในแต่ละสมัยมันเปลี่ยนแปลงมา
 อย่างไร เมื่อแต่ก่อนเรากินข้าวด้วยมือ แล้วเดี๋ยวนี้ทำไมกินด้วยช้อนส้อม เมื่อแต่ก่อนเรานั่งกับ
 พื้นแล้วเดี๋ยวนี้ทำไมเรานั่งเก้าอี้ เมื่อแต่ก่อนเวลาฝนไม่ตกเราแหงนเมฆ แล้วเดี๋ยวนี้ทำไมไม่แหง
 ฆาตา คำตอบก็คือ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ของคนเรามันเปลี่ยนไปนั่นเองไม่ต้องอะไรละ
 เวลาที่พวกเราประเพณีทำบุญโน่นทำบุญนี่ โดยเชื่อว่าทำแล้วจะได้ไปสวรรค์ ความรู้ ความคิด
 ความเชื่อ ของเราเป็นอย่างนั้น ทีนี้ก็มีพวกหัวก้าวหน้าพยายามจะเปลี่ยนแปลงความรู้ ความคิด
 ความเชื่อดังกล่าวว่า อย่าไปทำเลย บุญกุศลอะไรไม่มีดอก แม้แต่พระองค์ก็เป็นพวกกินแรง
 มนุษย์อยู่แล้ว สวรรค์วิมานมีที่ไหน มีแต่โลกเรานี้ ถ้าเราตายพ้นโลกนี้ไปแล้วก็สิ้นสุดกัน นี้
 ถ้าคนส่วนมากมีความเชื่ออย่างนั้นแล้ว เขาก็จะเลิกทำบุญ เลิกช่วยเหลือกัน หันไปทำบาปดีกว่า
 เพราะเชื่อว่าตายแล้วก็สิ้นสุดกัน ด้วยเหตุนี้คนในประเทศคอมมิวนิสต์ข้างบ้านเราจึงได้ฆ่าฟันกัน
 อย่างถึงพริกถึงขิง ทั้งนี้ก็เพราะวัฒนธรรมของเขามันเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้ ความคิด ความ
 เชื่อของพวกที่มีอุดมการณ์ดังกล่าวนั่นเอง ประเทศเราก็เช่นเดียวกัน ถ้าคนส่วนมากเชื่ออย่างนี้
 แล้วก็เชื่อว่าเสร็จ เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างหน้ามือเป็นหลังมือทีเดียว

โดยทั่วไปวัฒนธรรมจะค่อยๆเปลี่ยนไป ไม่มีการเปลี่ยนอย่างซบซบ ถ้าจะมีการเอา
 ของใหม่เข้ากับวัฒนธรรมเก่าได้ รากฐานทางวัฒนธรรมไทยนั้นเปรียบประดุจเป็นลำต้นไม้เราจะ
 ไม้โคนมันเป็นอันขาด แต่ถ้กิ่งไหนไม้ที่เราตัดทิ้งนั้นออก แล้วหากิ่งใหม่ที่มีดอกสวยสดงดงาม

เข้ามาพบกับลำต้นใหม่ แต่ก็จึ้งรู้ไว้ด้วยเถิดว่า กิ่งจะทาบติดก็ต่อเมื่อเราได้ทำเซลล์ให้เป็นแบบเดียวกับลำต้น คือได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มันเข้าได้กับลำต้นซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมเก่าแล้วเท่านั้น

ละครเหล่านี้เมื่อหตาของประชาชนเปลี่ยนไป มันก็ย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามด้วย เช่นสมัยหนึ่งคนคลั่งละครร้องกันมาก ทำเอาได้โผล่ละครร้องร่ายไปตาม ๆ กัน แต่ต่อมากคนเกิดชอบการแสดงแบบชายจริงหญิงแท้ขึ้น ละครร้องซึ่งเป็นละครผู้หญิงก็เลยต้องล้มไปตั้งขึ้นเป็นต้น

ส่วนละครที่ยังคงมีอยู่ เช่นละครนอก ละครโน หรือ แม่เตโชนก็จำเป็นจะต้องทำบทให้มันดำเนินเรื่องได้รวดเร็วเข้ากับความต้องการของคนสมัยนี้ อ้ายที่จะมาตรวจพลกันเป็นเวลาคั้งชั่วโมงนั้น เห็นจะไม่ไหวแน่ เพราะคนสมัยนี้เขาชอบ “ดูหนังฟังเรื่อง” ส่วน “ศิลปะ” นั้น เขาเป็นส่วนประกอบไปเท่านั้น ไม่เหมือนกับคนสมัยก่อนซึ่งเขาดู “ศิลปะ” เป็นส่วนใหญ่ “เรื่อง” ที่เล่นนั้นเป็นเพียงส่วนประกอบ และโดยมากไม่ว่าจะเล่นเรื่องใดคนดูก็เคยรู้เรื่องนั้นมาก่อนแล้วทั้งนั้น เช่นเรื่องอิเหนา คนดูสมัยก่อนก็รู้เรื่องทุกคน ฉะนั้นที่ไปดูละครเขาจึงนิยมไปดู “ศิลปะ” กันเป็นส่วนใหญ่

ที่อธิบายมานี้ก็ด้วยหวังจะให้เข้าใจว่าขึ้นชื่อว่าวัฒนธรรมแล้วย่อมเป็นของเปลี่ยนแปลงได้ และการดนตรีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมก็ย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงได้เช่นเดียวกัน และก็ได้เคยเปลี่ยนมาแล้วอย่างมากมายในอดีตด้วยซ้ำ ฉะนั้นอย่าไปคิดว่าพวกที่เขาพยายามจะเปลี่ยนแปลงอะไรต่ออะไรให้มันเจริญขึ้น หรือพยายามจะปรับปรุงให้มันสามารถคงอยู่คู่บ้านเมืองได้นั้นเป็นพวก “นอกครุ” เป็นอันขาด

ทางที่คิดเมื่อเราเกิดมาในวัฒนธรรมไทยแล้ว ก็ควรจะได้อาศัยศึกษาให้แน่ชัด ทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง แล้วหาทางเสริมเติมต่อให้เจริญขึ้น ถ้าทำได้เช่นนี้กับวัฒนธรรมทุกแขนงแล้ว วัฒนธรรมอันเป็นส่วนรวมก็จะเจริญขึ้น คนไทยก็จะเจริญขึ้น คนที่เกิดมาในรุ่นใหม่อันก็จะอยู่ในวัฒนธรรมที่สูงขึ้น และเมื่อคนรุ่นใหม่ได้ศึกษาวัฒนธรรมอันสูงที่เรามอบให้เขาแล้ว เขาก็จะช่วยกันพัฒนาให้มันเจริญขึ้นไปอีกเป็นรอบ ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง และคนไทยก็จะเจริญขึ้นอย่างไม่หยุดยั้งเหมือนกัน

แต่ถ้าเราหยุดวัฒนธรรมทางดนตรีเสีย ไม่กล้าพัฒนาอะไรให้ก้าวหน้าไปเพราะกลัวจะเป็นพวก “นอกครุ” แล้ว วัฒนธรรมทางด้านนี้ก็จะถอยหลัง ไม่มีใครเอาใจใส่ไม่มีใครสนใจหนักเข้าก็จะตายไปเอง ท่านจะช่วยทำให้ดนตรีไทยคงอยู่ หรือว่าจะทำให้ดนตรีไทยค่อย ๆ ตายไป ก็ลองคิดดูเถิด